

УДК 332.1

**УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОЇ
ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ СМАРТ-ПРОЄКТІВ
АГРОПРОМИСЛОВОГО КЛАСТЕРА****О. Агрес**, к. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0003-3398-0933

Л. Синявська, к. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0002-2723-9551

Львівський національний університет природокористування

© О. Агрес, Л. Синявська, 2024

<https://doi.org/10.31734/agrarecon2024.01.113>***Агрес О., Синявська Л. Удосконалення системи публічно-приватної фінансової підтримки реалізації смарт-проектів агропромислового кластера***

Окреслено потребу в розвитку новаторської моделі аграрного сектору, що передбачає постійну співпрацю між державними та місцевими органами влади, комерційними підприємствами та науковими установами, яка полягає у застосуванні кластерного підходу. Обґрунтовано, що реалізація смарт-проектів агропромислового кластера вимагає значних інвестицій, які можуть бути недоступними для державного сектору. Визначено, що система публічно-приватної фінансової підтримки – то модель фінансування, в якій беруть участь державні (публічні) органи та приватні суб'єкти (компанії, фонди, індивідуальні інвестори, академічні установи та інші зацікавлені сторони), щоб задовольнити певні соціальні, економічні або інфраструктурні потреби. Розглянуто джерела фінансування реалізації смарт-проектів агропромислового кластера: державне фінансування, що полягає у виділенні фінансових ресурсів державними організаціями або іншими неприбутковими установами для наукових досліджень або реалізації інноваційних ініціатив; кредитування інноваційних проектів – це процес надання фінансових ресурсів підприємствам, стартапам або іншим суб'єктам господарювання для реалізації інноваційних ідей, розробки нових продуктів, технологій чи послуг; інвестування, що полягає у вкладанні коштів інвестором у перспективні, з його кута зору, наукові дослідження; самофінансування інноваційної діяльності, що передбачає процес фінансування новаторських проектів та ініціатив за рахунок власних ресурсів індивідуальних підприємств, стартапів чи організацій. Для забезпечення безперебійного функціонування смарт-проектів аграрного спрямування важлива наявність кількох альтернативних джерел фінансування, які можуть існувати паралельно і не виключати одне одного, зокрема: венчурні фонди, бізнес-інкубатори, цифрові інноваційні хаби, неформальні інвестори (бізнес-ангели), краудфандинг та краудінвестинг. Удосконалена система публічно-приватної фінансової підтримки реалізації смарт-проектів агропромислового кластера дасть можливість ефективно розвивати галузь, створювати сприятливе середовище для інновацій, збільшувати кількість робочих місць та покращувати якість життя громади. На підставі проведеного дослідження обґрунтовано, що залучення альтернативних джерел фінансової підтримки сприятиме стійкому розвитку та ефективному використанню бюджетних коштів для післявоєнного відновлення економіки України.

Ключові слова: венчурні фонди, бізнес-інкубатори, цифрові інноваційні хаби, неформальні інвестори, краудфандинг.

Ahres O., Syniavska L. Improving the system of public-private financial support for implementing smart projects in the agro-industrial cluster

The article discusses the need to develop an innovative model for the agricultural sector that involves constant cooperation between state and local authorities, commercial enterprises, and scientific institutions, based on the cluster approach. It is important to implement smart projects in the agro-industrial cluster, but significant investments are required, which may not be available to the public sector. To address this, the article suggests the use of a system of public-private financial support, which involves state (public) bodies and private entities (companies, funds, individual investors, academic institutions, and other stakeholders) to meet certain social, economic, or infrastructure needs. The article considers various sources of financing for the implementation of smart projects in the agro-industrial cluster, including public funding, which consists of the allocation of financial resources by government organizations or other non-profit institutions for research or implementation of innovative initiatives; lending to innovative projects that is the process of providing financial resources to enterprises, start-ups or other business entities for the implementation of innovative ideas, development of new products, technologies or services; and investment. To ensure the smooth functioning of smart agricultural projects, it is important to have several alternative sources of funding that can exist in parallel and not exclude each other, including venture capital funds, business incubators, digital innovation hubs, informal investors (business angels), and crowdfunding. An enhanced system of public-private financial support could help implement smart projects in the agro-industrial cluster, leading to effective industry development, a conducive environment for innovation, increased job opportunities, and better quality of life for the community. Studies indicate that attracting alternative sources of financial support would lead to sustainable development and efficient use of budget funds for the post-war economic recovery of Ukraine.

Keywords: *venture capital funds, business incubators, digital innovation hubs, informal investors, crowdfunding.*

Постановка проблеми. Одним із важливих напрямів реалізації положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, а також економічної інтеграції із загальним ринком ЄС і забезпечення включеності у глобальні ланцюги доданої вартості, є реалізація в Україні ідеї розвитку регіонів на засадах смарт-спеціалізації. Застосування цього новітнього підходу визначається як ключовий компонент співпраці в рамках європейської політики добросусідства щодо можливості використовувати європейські структурні та інвестиційні фонди.

Розбудова інноваційної моделі аграрного сектору передбачає постійний партнерський зв'язок між державними та місцевими органами влади, бізнесовими структурами та науковими інституціями, а одним із визнаних ефективних організаційних інструментів розвитку зазначеного співробітництва сьогодні є кластерний підхід (Сидоров, 2017).

Вважаємо, що однією із базових складових соціально-економічного розвитку України до 2027 року (Державна стратегія регіонального..., 2020) повинна стати смарт-спеціалізація регіонів у сфері АПК, а також удосконалення системи публічно-приватної фінансової підтримки реалізації смарт-проектів саме агропромислового кластера.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем реалізації смарт-проектів агропромислового кластера присвячено праці чималого кола вітчизняних науковців. Окремі теоретико-прикладні аспекти застосування концепції старт-спеціалізації розкриті у працях вітчизняних та європейських дослідників, зокрема Я. Бжуска, Я. Пика (2012), О. Амоша (2018), Т. Косенкової (2017), Я. Жаліло, В. Жука, О. Снігової (2017), О. Березіна (2018), Н. Коберника, Д. Мокрицького (2019) та ін.

Амоша О., Лях О., Солдак М., Череватський Д. (2018) розглядають смарт-спеціалізацію як стратегічний підхід до розробки політики максимізації інноваційного потенціалу регіону, незалежно від того, чи є регіон економічно сильним або слабким та чи пов'язано це з високотехнологічними інноваціями. На переконання М. Фадеєвої (2018), спеціалізація – це індустріальна та інноваційна система для регіональних економік, яка має на меті продемонструвати, як державна політика, ринкова кон'юнктура, а також політика в галузі досліджень, розробок та інвестицій в інноваційні процеси можуть впливати на економічну, наукову й технологічну спеціалізацію регіону, а отже, на його продук

тивність, конкурентоспроможність та економічне зростання. Я. Бжуска та Я. Пика (2012) зосереджуються на методологічних засадах розвитку екосистеми регіону на інноваційній основі. Т. Косенкова (2017) аналізує потреби і бар'єри малих і середніх підприємств у впровадженні інновацій, О. Березіна (2018) вивчає вплив реалізації стратегій смарт-спеціалізації на добробут домогосподарств.

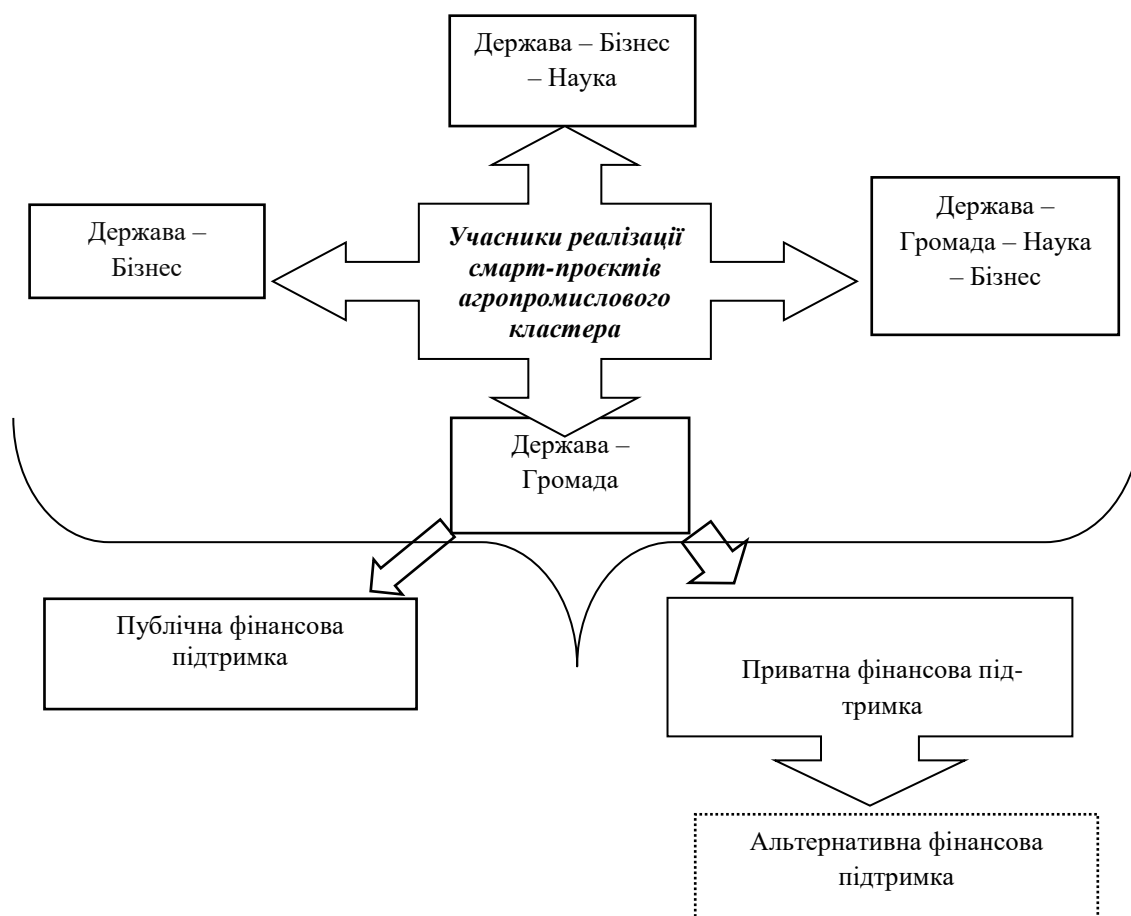
Утім, вагомих досліджень системи публічно-приватної фінансової підтримки реалізації смарт-проектів саме агропромислового кластера досі не проводили.

Постановка завдання. Завдання дослідження – вивчення системи публічно-приватної фінансової підтримки реалізації смарт-проектів агропромислового кластера та розробка рекомендацій щодо її вдосконалення.

Методика дослідження та матеріали. Для досягнення мети дослідження викорис-

тали загальнонаукові методи, зокрема метод синтезу, що дав можливість об'єднати складові процесу формування інноваційного кластера у сфері АПК в єдине ціле; метод порівняльного аналізу при розгляді моделей фінансування інноваційного розвитку смарт-проектів в аграрному секторі; метод системного аналізу – для встановлення проблемних місць у фінансуванні інноваційного розвитку, та метод узагальнення – для формулювання підсумків результатів дослідження.

Виклад основного матеріалу. Реалізація смарт-проектів агропромислового кластера вимагає значних інвестицій, які можуть бути недоступними для державного сектору. На нашу думку, система публічно-приватної фінансової підтримки реалізації смарт-проектів агропромислового кластера повинна складатися з певних елементів (рис. 1).

Рис. 1. Складові системи публічно-приватної фінансової підтримки реалізації проектів смарт-спеціалізації

Система публічно-приватної фінансової підтримки – це модель фінансування, в якій беруть участь державні (публічні) органи та приватні суб'єкти (компанії, фонди, індивідуальні інвестори, академічні установи та інші зацікавлені сторони), щоб задовольнити певні соціальні, економічні або інфраструктурні потреби.

Фінансування смарт-проектів – складне завдання. Розвинені країни використовують фінансові ресурси для своїх інноваційних ініціатив як з державних, так і з приватних джерел. У більшості країн Західної Європи і США спостерігається рівномірний розподіл фінансових ресурсів між державним та приватним секторами для підтримки наукових досліджень та розвитку інноваційних технологій.

Слід розглянути джерела фінансування таких проектів:

1. Державне фінансування, що полягає у виділенні фінансових ресурсів державними організаціями або іншими неприбутковими установами для здійснення наукових досліджень або реалізації інноваційних ініціатив. Це може бути спрямовано на фундаментальні дослідження або конкретні проекти з прикладним спрямуванням. Громадські організації можуть також здійснювати фінансування шляхом грантів або програм підтримки малого бізнесу;

2. Кредитування інноваційних проектів – це процес надання фінансових ресурсів підприємствам, стартапам або іншим суб'єктам господарювання для реалізації інноваційних ідей, розробки нових продуктів, технологій чи послуг. Кредитна підтримка сільськогосподарських підприємств є важливим інструментом для безперервного функціонування та розвитку аграрного сектору (Агрес, Марків та Томашевський, 2023). Основна мета кредитування інновацій – стимулювати розвиток та впровадження новаторських концепцій, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності та розвитку економіки загалом;

3. Інвестування, що полягає у вкладанні коштів інвестором у перспективні, з його кута зору, наукові дослідження (зазвичай з практичною спрямованістю). Інвестор відстежує

потенційну комерційну вигоду від таких проектів;

4. Самофінансування інноваційної діяльності, що передбачає процес фінансування новаторських проектів та ініціатив за рахунок власних ресурсів індивідуальних підприємств, стартапів чи організацій. Замість того, щоб залучати зовнішні джерела фінансування, такі як кредити або інвестиції, суб'єкти вибирають розвиток та впровадження нових ідей за рахунок власних коштів та прибутків.

Для забезпечення безперервного функціонування смарт-проектів аграрного спрямування важлива наявність кількох альтернативних джерел фінансування, які можуть існувати паралельно і не виключати одне одного. Власні фінансові ресурси відіграють ключову роль у забезпеченні обороту грошових коштів, що забезпечує фінансову й економічну самостійність та стійкість підприємств. Важливо зауважити, що власні джерела найпривабливіші для сільськогосподарських підприємств. Однак з огляду на нестабільне фінансове становище більшості таких підприємств сьогодні, їхні власні ресурси обмежені й недостатні для забезпечення ефективного господарського процесу.

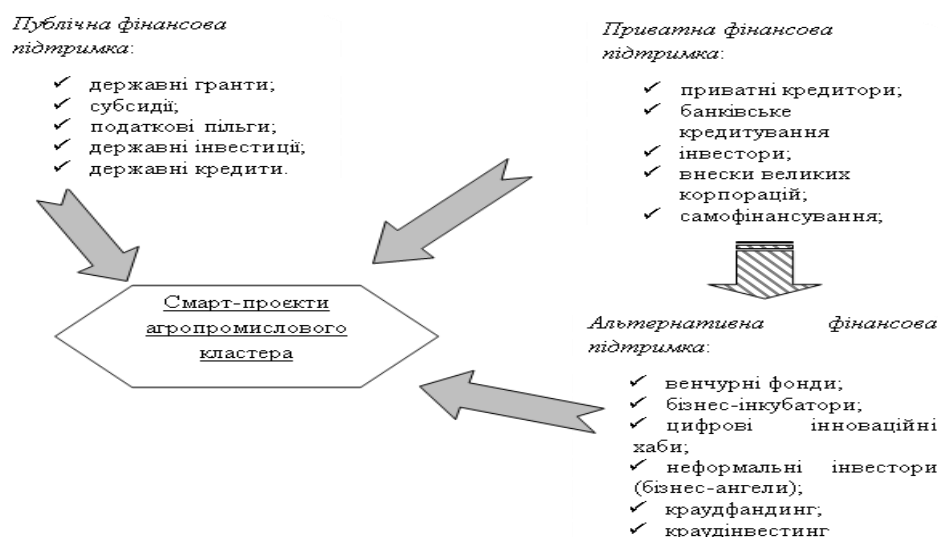
Отже, державна підтримка такого кластера є економічною необхідністю, без неї не буде досягнуто зростання обсягів сільськогосподарського виробництва та підвищення ефективності смарт-проектів.

У сучасних умовах ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств важко уникнути залучення кредитних ресурсів. Це особливо важливо для сільського господарства, яке є ключовою галуззю у контексті потреб у кредитуванні. Суб'єкти сільськогосподарської сфери все більше виявляють потребу в довгостроковому фінансуванні для модернізації виробництва та впровадження інноваційних технологій. Однак через високий ризик, обмежену кредитоспроможність підприємств, низьку якість та ліквідність їхніх заставних активів, отримання кредитів стає вельми складним завданням. Аграрний сектор, як відомо, є стратегічно важливою складовою економіки України, і його розвиток, імовірно, залежить від обсягів фінансів.

Для покращання ситуації у сфері кредитування сільського господарства необхідно розробити ефективну кредитну інфраструктуру на ринку, що враховує участь не лише комерційних банків, але й кредитних спілок та кооперативів. У цьому процесі важливу роль відіграє державна фінансово-кредитна система, яка надає пільгове кредитування для сільськогосподарських виробників, а та-

кож створює сприятливі умови для залучення коштів комерційних банків у сільськогосподарський сектор.

Для забезпечення адекватного фінансування та досягнення поставленої мети важливо вдосконалити систему публічно-приватної фінансової підтримки реалізації смарт-проектів агропромислового кластера (рис. 2).

Рис. 2. Конфігурація системи публічно-приватної фінансової підтримки реалізації смарт-проектів агропромислового кластера України

Пропонуємо звернути особливу увагу на альтернативну фінансову підтримку, яка, на нашу думку, стане рушійною силою імплементації таких актуальних проектів.

Зокрема фінансова підтримка венчурних фондів у реалізації смарт-проектів відіграє важливу роль у розвитку аграрної сфери. Венчурні фонди можуть відігравати ключову роль у фінансуванні та підтримці таких ініціатив.

Венчурні фонди є важливими джерелами фінансування для проектів, оскільки вони відділяють відібрані проекти на основі бізнес-планів. Головною перевагою цих фондів є їх здатність вкладати кошти у найбільш ризикові проекти. Однак недоліком є можливість втрати контролю над проектом з боку підприємства.

Для проектів, які спеціалізуються в смарт-технологіях, важливо залучити інвесто-

- мережеві зв'язки: інкубатори створюють сприятливе середовище для обмі-

які розуміють конкретну галузь та можуть дати більше, ніж лише фінансову підтримку. Венчурні фонди можуть надати необхідні ресурси та експертну підтримку для розвитку таких проектів і досягнення їхнього успіху.

Бізнес-інкубатори можуть відігравати значущу роль у фінансуванні проектів смарт-спеціалізації завдяки численним перевагам та можливостям, які вони надають підприємствам та стартапам у цій галузі. На нашу думку, основними аргументами щодо доцільності використання бізнес-інкубаторів для фінансування смарт-проектів є такі:

- експертна підтримка, яка проявляється доступом до менторів, експертів та консультантів, котрі досвідчені у галузі смарт-технологій. Це допомагає стартапам удосконалити свій бізнес-план, технічну стратегію та маркетинговий підхід, щоб зробити проект більш привабливим для інвесторів; ну досвідом та встановлення партнерських відносин. Завдяки цьому стартапи можуть

знайти потенційних інвесторів, партнерів чи клієнтів у своїй галузі;

- доступ до ресурсів: бізнес-інкубатори можуть надавати доступ до інфраструктури, лабораторій, обладнання та інших ресурсів, які інакше були б важко-доступними. Це допомагає знизити витрати на розробку та випробування продукту;

- фінансова підтримка у вигляді грантів, позик або інвестицій, що значно спростить завершення перших етапів розвитку проекту та залучення додаткових інвестицій;

- економії масштабу. Груповий підхід у бізнес-інкубаторах дозволяє стартапам спільно закуповувати ресурси, послуги та обладнання за зниженими цінами, що сприяє зменшенню загальних витрат на проект;

- контроль інвестицій. Бізнес-інкубатори можуть надавати певний рівень контролю інвесторам або надавати їм приблизно однакові умови для інвестування у різні проекти смарт-спеціалізації, що знижує ризики для обох сторін;

- доступ до ринку. Багато бізнес-інкубаторів мають уже налагоджені стосунки зі споживачами та іншими партнерами на ринку, що дозволяє стартапам легше ввести свій продукт або послугу на ринок.

Отже, бізнес-інкубатори можуть суттєво сприяти фінансуванню проектів у сфері смарт-спеціалізації, створюючи сприятливу атмосферу для стимулювання інновацій та підтримки підприємницької діяльності, що може мати особливе значення, особливо у галузі смарт-технологій, де конкуренція та потреби в ресурсах високі.

Важливою складовою системи фінансової підтримки реалізації інноваційних ідей є використання публічно-приватного підходу в підтримці смарт-проектів інноваційних хабів. Конкуренція за першість у сферах економіки та технологій між різними владними органами на різних рівнях (національному, регіональному та місцевому) сприяє пошуку нових методів створення робочих місць та економічного зростання. Економіка регіонів може отримати значні конкурентні переваги на внутрішньому та міжнародному рівнях,

якщо буде здатна генерувати інновації у сфері цифрових технологій у всіх секторах аграрної сфери. Європейська комісія розглядає цифрові інноваційні хаби як комплексні екосистеми, які передбачають різних учасників, таких як малі та середні підприємства, великі галузі, стартапи, науковці, акселератори та інвестори. Основна мета їхньої діяльності полягає у створенні найсприятливіших умов для довгострокового успіху всіх учасників цієї екосистеми.

Основна ідея полягає у створенні сприятливих умов для співпраці між невеликими та середніми аграрними підприємствами використанням європейських центрів компетенції та інноваційних центрів, які фактично слугують як лабораторіями для міжнародних експериментів. Головна мета полягає в тому, щоб всі учасники у внутрішній ситуації. У цих спеціалізованих експериментах інноваційні центри передають передові технології малим та середнім підприємствам.

Отже, ініціатива спрямована на скорочення розриву в компетенціях малих і середніх підприємств та забезпечення їм фінансових ресурсів для впровадження передових технологій, які можуть привести до випуску на ринок нових конкурентоспроможних продуктів і послуг. Інноваційні постачальники також беруть участь у цій ініціативі, оскільки експерименти дозволяють їм розширювати застосування наявних технологій і відкривати нові ринки та сегменти послуг. Зазначені центри компетенцій виходять за межі вищенаведеної ініціативи, розширюючи свою діяльність з науково-дослідних проектів у сферу АПК, що приводить до розвитку нових стійких бізнес-моделей.

Не менш важливою фінансовою підтримкою у реалізації смарт-проектів агропромислового кластера стануть неформальні інвестори (бізнес-ангели). Бізнес-ангели – це інвестори, які вкладають власні фінансові ресурси та власний час у розвиток численних інноваційних і перспективних ініціатив з метою підтримки молодих компаній. Надзвичайно важливо те, що ці компанії вдаються до впровадження інновацій у галузі охорони здоров'я, соціальної сфери, виробництва та

інших аспектів життя. Бізнес-ангели не інвестують лише з метою фінансового прибутку, а й з метою самореалізації власників стартапів.

Бізнес-ангел вкладає свої фінансові ресурси у проєкт з метою отримання певної частки у власності або навіть значного пакету акцій, який може позначатися на фінансових та управлінських рішеннях. Пошук такого неофіційного інвестора можливий через професійні мережі (наприклад, LinkedIn, Xing, Meetup, Angel.co), або зверненням до Асоціації приватних інвесторів України, Торгово-промислової палати тощо. Залучення бізнес-ангелів може бути значним кроком у розвитку проєкту смарт-спеціалізації, проте важливо забезпечити взаємовигідні умови для обох сторін та дотримуватися найвищих стандартів професіоналізму й етики в управлінні бізнесом.

Краудфандинг – це колективна участь осіб, які об'єднують свої фінансові або інші ресурси з метою підтримки ідей, осіб або організацій. Цей процес зазвичай відбувається в онлайн-середовищі, на спеціалізованих платформах або в соціальних мережах. Краудфандинг має великий потенціал і може бути ефективним засобом для здійснення проєктів на їхньому початковому етапі розвитку.

Суть краудфандингу полягає в тому, що це альтернативний метод залучення безповоротних інвестицій у проєкти. Краудфандингові платформи надають прозорий

механізм, що дозволяє учасникам бачити, на що саме витрачаються їхні внески.

Подібно до краудфандингу, краучінвестинг є формою альтернативного фінансування, що базується на мобілізації фінансових ресурсів від широкого кола інвесторів. Однак, на відміну від краудфандингу, краучінвестинг передбачає повернення інвестованого капіталу. Інвестор стає фактичним співвласником підприємства та в майбутньому має право на отримання своєї частки у прибутку від реалізації проєкту. Крім того, зростання успіху проєкту може привести до збільшення вартості акцій, які можна буде продати на відкритому ринку.

Висновки. Для успішного втілення проєктів смарт-спеціалізації необхідно використовувати різноманітні джерела фінансування для забезпечення їх гнучкості та здатності пристосовуватися до вимог ринку. Кожен варіант має свої позитивні та негативні сторони, тому ухвалювати рішення щодо їх вибору треба обґрунтовано та ретельно.

Розрізняючи шляхи фінансування смарт-проєктів у вивченому кластері, ми зможемо ефективно розвивати галузь, створювати сприятливе середовище для інновацій, збільшувати кількість робочих місць та покращувати якість життя громади.

Залучення альтернативних джерел фінансової підтримки сприятиме стійкому розвитку та ефективному використанню бюджетних коштів для післявоєнного відновлення економіки України.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Агрес, О. Г., Марків, Г. В. та Томашевський, Ю. М., 2023. Кредитна підтримка сільськогосподарських підприємств в умовах війни. *Вісник Львівського національного університету природокористування. Серія «Економіка АПК»*, 30, с. 59–65.

Амоша, О., Лях, О., Солдак, М. та Череватський, Д., 2018. Інституційні детермінанти впровадження концепції смарт-спеціалізації: приклад старопромислових шахтарських регіонів України. *Журнал європейської економіки*, 17 (3), с. 310–344.

Березіна, О. Ю., 2018. Смарт спеціалізація для покращення умов життя домогосподарств: європейський досвід. *Економіка і організація управління*, 4 (32), с. 35–46.

Бжуска, Я. та Пика, Я., 2012. Розумна спеціалізація регіону. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 749, с. 362–366.

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки та план заходів з її реалізації, 2020 [online] Доступно: [https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/regionalna-](https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/regionalna)

politika/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvitku-na-2021-2027-roki-ta-plan-zahodiv-z-yiyi-realizaciyi [Дата звернення 17 лютого 2024].

Коберник, Н. М. та Мокрицький, Д. В., 2019. Формування та розвиток аграрних кластерів в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*, 52, с. 11–16.

Косенкова, Т. В., 2017. Перспективи розвитку smart-спеціалізації у Харківській області. *Соціальна економіка*, 53 (1), с. 76–80.

Нова регіональна політика для нової України: аналітична доповідь (Скорочена версія) / [Жаліло, Я. А., Жук, В. І., Снігова, О. Ю. та ін.]; за заг. ред. Я. А. Жаліла. Інститут суспільно-економічних досліджень, 2017, 36 с.

Сидоров, Я., 2017. Державна політика розвитку кластерів як складова частина формування інноваційної моделі сільського господарства: аграрно-правовий погляд. *Аграрне право*, 2, с. 115–120.

Федяєва, М. С., 2018. «Розумна» спеціалізація як інструмент трансформації національної економіки (теоретичний аспект). *Причорноморські економічні студії*, 26 (1), с. 87–92.

Стаття надійшла 19.02.2024

